MAKTABGACHA YOSHDAGI BOLALAR IDROKINING RIVOJLANISHIDA O‘YINLARNING ROLIGA DOIR NAZARIY YONDASHUVLAR

Alijonova Muborakxon Baxtiyor qizi - Gulistom davlat pedagogika instituti,
Ta’lim va tarbiya nazariyasi va metodikasi mutaxassisligi 2-24 guruh magistranti
alijonovamuborak645@gmail.com

Annotatsiya

Mazkur maqolada o‘yinlarning bolalarning jismoniy, intellektual va ijtimoiy rivojlanishidagi o‘rni tahlil qilinadi. Ayniqsa, o‘yin jarayonida bolalar harakat va motorda malakalarni rivojlantirib, ularni turli ko‘nikmalar bilan tanishtirish imkoniyatini yaratadi. O‘yinlar orqali bolaning idrokini, qobiliyatlarini va ijodiy fikrlashini rivojlantirishga alohida e’tibor berilgan. Shuningdek, maqolada bolalar idrokining rivojlanishiga ta’sir etuvchi nazariy yondashuvlar va metodologik asoslar haqida so‘z boradi. O‘yinlarning maqsadli va samarali tarzda qo‘llanilishi, uning pedagogik jarayonda muhim o‘rin tutishi haqida fikrlar bildiriladi. Maqola bolalar ta’limi va tarbiyasida o‘yinlarning ahamiyatini chuqurroq tushunishga yordam beradi.

Kalit so‘zlar: maktabgacha yosh, bolalar idrokini rivojlantirish, o‘yin, motor ko‘nikmalar, nazariy yondashuvla

Kirish. Maktabgacha yoshdagi bolalar uchun o‘yin nafaqat ko‘ngilochar faoliyat, balki ularning jismoniy, intellektual va ijtimoiy rivojlanishida muhim o‘rin tutadi. Bolalar o‘yini orqali ularning motor ko‘nikmalari, idroki, hissiy holatlari va ijtimoiy munosabatlari shakllanadi. O‘yinning bolaning rivojlanishiga ta'siri keng qamrovli bo‘lib, uning harakatlar tizimini rivojlantirishda, maqsadga yo‘naltirilgan faoliyatni o‘zlashtirishda, ijodiy fikrlashni rivojlantirishda muhim rol o‘ynaydi. Ayniqsa, o‘yin jarayonida bolalar turli vaziyatlarga moslashishni, muammolarni hal qilishni, muloqot qilishni o‘rganadilar.

O‘yinlarning bolalar idrokini rivojlantirishdagi o‘rni haqida ko‘plab ilmiy tadqiqotlar mavjud bo‘lsa-da, uning samarali qo‘llanilishi uchun to‘g‘ri nazariy yondashuvlar va metodologiyalarni ishlab chiqish zarur. Bu maqola, aynan, o‘yinlarning bolalar motor ko‘nikmalarini rivojlantirishdagi ahamiyatini, o‘yin jarayonida bolalar idrokining qanday shakllanishini tahlil qilishga va pedagogik jarayonda o‘yinlarni qanday samarali tarzda qo‘llash mumkinligini ko‘rsatishga qaratilg.

Nazariy yondashuvlar J.Piaget (1962) o‘yin va uning bolalar rivojlanishidagi rolini kognitiv rivojlanish nazariyasi asosida tahlil qilgan. U o‘yinning bolaning

kognitiv (aqliy) rivojlanishiga qanday ta’sir qilishini o‘rganib, o‘yinda bolalar o‘z dunyoqarashlarini va tajriba asosida bilim olishni rivojlantirayotganini ta'kidlagan. Piagetning fikricha, o‘yinlar bolalar uchun o‘zlarining aqliy jarayonlarini rivojlantirishga xizmat qiladi, chunki ular o‘yin jarayonida yangiliklarni qabul qilib, o‘z tajribalarini jamlaydilar.

D.W.Winnicott (1971) o‘yin va bolalar psixologiyasi bo‘yicha amalga oshirilgan tadqiqotlarida, o‘yinlarning bolalar uchun emotsional va ijtimoiy ahamiyatini ko‘rsatgan. U o‘yinni bolaning ichki dunyosini va hissiy holatlarini ifodalashning asosiy vositasi deb atagan. Winnicottning fikriga ko‘ra, o‘yin bolaning o‘zini anglashiga, o‘z his-tuyg‘ularini boshqarishga va atrof-muhit bilan muloqot qilishga yordam beradi. Shu bilan birga, o‘yin bolaning o‘zlikni anglashida va ijtimoiy muhitda o‘z o‘rnini topishda muhim rol o‘ynaydi.

M.E.Thompson (2004) o‘yinlar va bolaning motor ko‘nikmalarini rivojlantirishga ta'sirini o‘rganib, o‘yinlarning bolaning jismoniy rivojlanishiga bo‘lgan ahamiyatini ko‘rsatgan. U o‘yinda bolaning tana harakatlarini rivojlantirish, mushak kuchini oshirish, koordinatsiyani yaxshilash mumkinligini ta'kidlagan. O‘yinlar nafaqat motor ko‘nikmalarini rivojlantirish, balki bolaning hissiy va ijtimoiy qobiliyatlarini ham shakllantirishga yordam beradi.

Metodologiya va tahlil Maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishida o‘yinlarning rolini o‘rganish metodologiyasi kompleks yondashuvga asoslanadi. Tadqiqotning maqsadi o‘yinlarning bolalar rivojlanishiga ta’sirini, xususan, motor ko‘nikmalar, idrok va ijtimoiy qobiliyatlar bilan bog‘liq jihatlarni aniqlash hisoblanib, quyidagi metod va usullar qo‘llaniladi. Eng avvalo o‘yinlar va bolalar rivojlanishi bo‘yicha mavjud nazariy yondashuvlar va ilmiy adabiyotlarni tahlil qilindi. Adabiyotlarni tahlil qilish orqali o‘yinlarning pedagogik ahamiyati, ularning bolalar rivojlanishidagi o‘rini aniqlashtirildi. Bu jarayonda turli psixologik va pedagogik ilmiy qarashlar, shuningdek, mashhur olimlarning fikrlariga murojaat qilindi.

Natija va muhokama Ta’lim va tarbiya jarayonida maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishida o‘yinlarning roli tahlil qilindi va o‘yinlarning bolalar jismoniy, intellektual, hissiy va ijtimoiy rivojlanishiga ta’siri o‘rganildi hamda quyidagi natijalarga erishildi:

O‘yinlar bolalarning motor ko‘nikmalarini rivojlantirishda muhim rol o‘ynaydi. Jismoniy o‘yinlar, xususan, faol harakatlarni talab qiladigan o‘yinlar, bolalar mushak kuchini oshirish, tana koordinatsiyasini yaxshilash va motor malakalarini rivojlantirishda samarali hisoblanadi.

O‘yinlar bolalarning kognitiv rivojlanishiga ham katta ta’sir ko‘rsatadi. O‘yin jarayonida bolalar turli vazifalarni hal etish, muammolarni echish va yangi bilimlarni o‘zlashtirish imkoniyatiga ega bo‘ladilar.

O‘yinlar bolalarning hissiy rivojlanishiga ham katta ta’sir ko‘rsatadi. O‘yin jarayonida bolalar o‘z his-tuyg‘ularini ifodalash, boshqalarning his-tuyg‘ularini anglash va ularga javob berish imkoniyatiga ega bo‘ladilar.

Xulosa. Yuqorida bayon etilgan fikr-mulohazalar asosida, o‘yinlar nafaqat bolalar jismoniy, intellektual va hissiy rivojlanishiga, balki ularning ijtimoiy ko‘nikmalarini shakllantirishga ham katta ta’sir ko‘rsatadi, mazkur jarayonda bolalar o‘zlariga kerakli ko‘nikmalarni o‘zlashtirib, dunyoqarashlarini kengaytiradilar, shuningdek, jismoniy rivojlanishlari va aqliy salohiyatlarini oshirish imkoniyatiga ega bo‘ladilar. Xulosa sifatida aytish mumkinki, o‘yinlar maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishida muhim vosita sifatida qo‘llanilishi lozim, bu pedagogik jarayonni samarali va qiziqarli qilish, bolalar o‘rtasidagi ijtimoiy munosabatlarni mustahkamlash va ularning ko‘nikmalarini rivojlantirishga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Xolmatova, Z. (2017). Maktabgacha ta'limda o‘yinlar va ularning bolalar rivojlanishidagi o‘rni. Toshkent: O‘qituvchi.
2. Ahmadjonova, R. (2019). Bolalar psixologiyasi va pedagogikasining nazariy asoslari. Samarqand: SamDU.
3. Yuldashev, M. (2015). Maktabgacha yoshdagi bolalar rivojlanishi va o‘yinlar. Tashkent: Fan va texnologiya.
4. Tashpulatov, A. (2018). Pedagogik yondashuvlar va bolalar rivojlanishida o‘yinlarning roli. Toshkent: Ma’rifat.
5. Sattorova, Z. (2016). O‘yinlar va bolalar ta'limida zamonaviy metodlar. Buxoro: BuxDU.
6. Isroilov, U. (2017). Bolalar ta'limi: nazariy yondashuvlar va amaliyot. Toshkent: Akademnashr.